

Nr 1048

Av herr **Holmberg m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 13, med förslag till lag om ändring i narkotikastrafflagen den 8 mars 1968 (nr 64), m. m.

(Lika lydande med motion nr 914 i Första kammaren)

Narkotikaproblemet har i Sverige hastigt fått en omfattning, som inger de allvarligaste farhågor. De förhoppningar som ännu för några år sedan skenbart kunde finnas grund för, nämligen att narkotikamissbrukets spridning skulle upphöra genom något slags självläkedom och företeelsen begränsas till en liten, socialt problematisk grupp, har på ett för alla uppenbart sätt grusats. Narkotikan har i stället blivit ett av våra allvarligaste samhällsproblem. Missbruket har spritt sig över hela riket.

Narkotikamissbrukets utveckling

En blick på resultatet av narkotikapolisens verksamhet under de senaste åren ger en antydning om missbrukets lavinartade utveckling. År 1965 greps 189 personer som misstänkta för narkotikabrott. År 1966 var antalet 217 personer, år 1967 641 personer. Fram till den 1 december 1968 var antalet därtills gripna 1 228.

Centralstimulerande medel, t. ex. amfetamin och preludin, har dominerat den illegala marknaden, men tillflödet av cannabisharts — haschisch — ökar uppseendeväckande. År 1965 beslagtogs endast 0,3 kg haschisch, 1966 9 kg, 1967 18 kg. Under år 1968 beslagtagna haschisch väger avsevärt över 100 kg. Enbart i Stockholm hade polisen fram till början av december månad 1968 kommit över sammanlagt 70 kg. Den beslagtagna narkotikan representerar emellertid bara en ytterst liten del av den som är i omlopp.

Illegal narkotikahantering och övrig brottslighet

Illegal narkotikahantering har uppenbart direkt samband med annan brottslighet. Den starka ökningen under senare tid av brott mot brottsbalken begångna i Stockholms stad, som har de flesta missbrukarna, skriver polisen på narkotikans konto. År 1967 var var tredje för brott anhållen man i Stockholm intravenös missbrukare (1965: var femte). Brott begås i syfte att komma över värdeföremål eller värdepapper för att direkt — eller

indirekt via hälare — betala langare med. Vad gäller värdepapper beräknas att 70 à 75 % av alla checkbrott har sin grund i narkotikamissbruk. F. n. uppskattas narkomanerna enbart i Stockholm behöva nära 200 000 kronor om dagen till narkotika. De föremål som stjäls dumpas till värden motsvarande 10 % av de normala. Följaktligen representerar de för narkotikainköp stulna föremålen enorma summor. Om finansieringen sålunda skulle ske endast med stöldgods skulle detta för Stockholms vidkommande representera ett värde av 2 milj. kronor per dag.

Utöver stölder begås också brott av grövre karaktär av desperata narkotikapåverkade personer. Den allmänfarliga tendens som nu klart framträder accentueras av att polisen finner att allt fler narkomaner är beväpnade, inte bara med stick-, hugg- och slagföremål utan också med eldhandvapen. Narkomaner utgör också ofta stora risker i trafiken.

Narkotikamissbruket bland ungdomen

De hittills berörda för samhället högst allvarliga följderna av narkotikamissbruket överskuggas av den djupt mänskliga tragik som vidlåder eller hotar vidlåda varje enskild missbrukare. Denna tragik framstår än mer skakande mot bakgrunden av narkotikaepidemins härjningar i allt lägre åldrar. Företagna undersökningar ger, trots att de baseras på ett begränsat material, i viss mån ett mått på företeelsens oroande omfattning. Sålunda framgår av en undersökning i Göteborg att nästan varannan 16-årig grundskoleelev har erbjudits narkotika. Av de tillfrågade eleverna uppger sig 4 % vara narkotikamissbrukare och 10 % omtalar att de tidigare använt narkotika. Dessa siffror är i och för sig alarmerande, men man måste utgå ifrån att verkligheten är ännu allvarligare. De som verkställde undersökningen har nämligen anmärkt att en hel del narkotikamissbrukare troligen fanns bland de elever som vid tidpunkten för enkäten var frånvarande. Vidare anser man att det kan finnas fog för misstanken att en del elever, trots löften om anonymitet, felaktigt uppgett sig vara icke konsumenter eller angivit för låg konsumtion.

En annan undersökning, företagen av värnpliktsverket och militärpsykologiska institutet, ger vid handen att mer än var femte stockholmspojke i 18-årsåldern har prövat narkotika. En tredjedel av dem (som prövat) klassificeras som svåra missbrukare. Enligt undersökningen är det inte ovanligt att missbruket börjat redan i åldersgruppen 16 till 17 år. Vidare har undersökningen visat att narkotikabruket främst förekommer i storstäderna men också att övriga städer och även landsbygden i allt högre grad berörs av problemet.

Undersökningar har nu också klarlagt att haschisch i nära 100 % av de undersökta fallen varit inkörsporten till bruket av preparat av centralstimulerande och/eller smärtstillande karaktär.

De ca 600 fall av narkomani som barnavården under år 1968 beräknats få ta hand om utgör bara en liten del av den missbrukande ungdomen. Situationens allvar understryks av att 60 till 70 % av de av barnavården kända fallen utgörs av intravenösa missbrukare. Även polismyndigheterna kan vittna om ungdomsnarkomanins utbredning. Beslagen av cannabis år 1967 skedde till 75 % hos personer under 21 år.

Sambandet mellan narkotika och brottslighet är starkt framträdande i ungdomssammanhang. Omkring 28 % av de ynglingar i åldersgruppen 15 till 19 år som år 1967 anhölls i Stockholm för brott var intravenösa missbrukare. År 1965 var motsvarande procenttal »bara» ca 3.

Följderna av narkotikamissbruket bland unga människor har visat sig mycket allvarliga. Under år 1968 avled minst 10 unga personer av överdoser av narkotika.

Åtgärder mot narkotikamissbruket

Det står nu fullt klart att omedelbara, kraftiga åtgärder måste vidtagas för att kampen mot narkotikamissbruket skall kunna bli framgångsrik. Att i nuvarande läge enbart avvakta utredningsresultatet med åtföljande tidsödande bearbetning innan förslag kan framläggas kan visa sig olyckligt. Regeringen har också i de nu framlagda propositionerna 5 och 13 bedömt situationen på ett enligt vår mening realistiskt sätt. Men det samlande grepp över hela narkotikaproblemet som borde ha vidtagits långt tidigare saknas allttjämt i förevarande proposition.

Kraftfulla insatser måste nu göras. De kan sammanfattas i följande fyra punkter:

1. Ökade resurser till narkomanvårdens förfogande och sådan utformning och tillämpning av lagen om sluten psykiatrisk vård att narkomaner, som ej låter sig övertalas, tvångsmässigt beredes vård.
2. Ökad förbättrad information och *otvetydig* propaganda mot narkotika.
3. Ökade resurser till narkotikapolisen och tullen.
4. Skärpt lagstiftning.

Narkomanvården

En intensifierad vård av narkomaner är en ytterst väsentlig del av arbetet i kampen mot narkotikaepidemin. Allt tyder på att man i hög grad måste satsa på sluten vård, åtminstone i det inledande behandlingsskedet, vilket innebär att tvångsmässig vård av narkomaner måste bli en realitet. Lagen om sluten psykiatrisk vård ger härvidlag inga klara anvisningar. Det kan göras gällande att narkomaner även i avgiftat tillstånd saknar sjudomsinsikt, d. v. s. insikt om hur lätt återfall kan ske. Även om denna insikt finns har emellertid beroendet av narkotika ofta blivit så starkt att vederbörande

inte har förmåga att motstå frestelserna att börja på nytt. Detta beroende är sjukligt, oavsett beroendet är psykiskt eller fysiskt. En avgiftad narkoman har sannolikt inte medveten insikt om att beroendet är så starkt. Följaktligen finns alla skäl att lagen om sluten psykiatrisk vård och tillämpningsföreskrifterna till den ges en utformning, som klart ger vid handen att narkomaner som ej låter sig övertalas bör betraktas som om de saknade sjukdomsinsikt om inte andra skäl till tvångsmässig vård föreligger. Givetvis bör möjligheten till tvångsmässig behandling finnas när det gäller såväl intagning som kvarhållande för vård. Det är önskvärt att narkomaner på frivillighetens väg kommer under behandling. I åtskilliga fall är det dock tydligt att vederbörande själva inte vill underkasta sig någon behandling, t. ex. kvarstanna för sluten vård efter fullbordad avgiftning, eller över huvud taget frivilligt uppsöka en psykiatrisk klinik eller för narkotikafall speciellt avsedd klinik. Eftersom sådana personer utgör »smittorisker» för människor i deras omgivning är det inte bara ett terapeutiskt utan även ett preventivt intresse att de omhändertas för sluten vård. Utöver det nämnda preventiva syftet måste ändamålet med vården vara att missbrukaren efter avslutad vård allt framgent skall kunna föra ett normalt liv, fritt från återfall i missbruk. Det är således ett starkt humanitärt krav att samhället på ett betydligt mera beslutsamt sätt än för närvarande medverkar till att narkomaner kommer under effektiv medicinsk vård.

För detta krävs dock dels omfattande uppsökande verksamhet, dels betydande kliniska resurser, vilka nu till stor del saknas. Det är högst otillfredsställande att staten inte ställt erforderliga forskningsresurser till förfogande och ej heller givit sjukvårdshuvudmännen tillräckliga rekommendationer rörande narkomanvården, bl.a. angående de principer som bör vara vägledande för klinikernas utformning och terapiresurser. Självfallet måste sådana riktlinjer snarast anges samtidigt som betydande resurser måste ställas till narkomanvårdens förfogande. I detta sammanhang bör också uppmärksammas kriminalvårdens behov av vårdresurser för att komma till rätta med narkotikaproblemen bland de intagna. Vi vill i detta avseende hänvisa till vad vi tidigare föreslagit i motioner till årets riksdag.

Information

I Kungl. Maj:ts proposition nr 13 framhålls vikten av en utvidgad upplysningsverksamhet, dock utan att tillvägagångssättet närmare anges. Vi anser att en absolut nödvändig åtgärd i kampen mot narkotikaepidemin är att man från ansvarigt håll låter sprida sådan information att ingen frestas att av nyfikenhet pröva narkotikans verkningar. Självfallet måste informationen i skolorna tillmätas den största vikt, men även massmedia kan göra betydande insatser. Deras ansvar är utomordentligt stort. Tyvärr verkar det som om man inte på alla håll tillräckligt beaktat detta.

Det har förekommit inslag som snarast kan betecknas som ett slags reklam för narkotika. Ibland har väl detta skett till följd av dåligt omdöme eller bristande kännedom om problematiken, men man har svårigen kunnat värja sig för misstanken att det varit fråga om en visserligen något inlindad men inte desto mindre medveten propaganda. Sådan oansvarig och asocial opinionspåverkan som den svenska televisionen under den sistlidna hösten vid ett tillfälle gjorde sig skyldig till gör utan tvivel allvarlig skada och kan på ett olyckligt sätt påverka särskilt ungdomen. Med hänsyn till radions och framför allt televisionens stora genomslagskraft är det speciellt angeläget att de eterburna massmedia är klart medvetna om sitt ansvar. Det kan konstateras att åtgärder i detta syfte nu vidtagits.

Värdet av den av tidningarna sedan en tid förda propagandan mot narkotikan har blivit föremål för diskussion. Genomslagskraften har emellertid varit påtaglig, och det finns alla skäl att förmoda att den igångdragna presskampanjen mot narkotikamissbruket varit och är påtagligt opinionsskapande.

När det gäller att i den förebyggande verksamheten skapa en kraftig opinionsvåg mot narkotikabruket och vad därmed sammanhänger är det viktigt att söka — som en svensk läkare nyligen uttryckt saken — »ideologiskt immunisera ungdomen», framför allt i skolorna. Först och främst krävs då vederhäftig upplysning om narkotikabrukets vådor och de stora risker för vilka var och en som börjar med detta bruk utsätter sig. Här brister det allvarligt för närvarande. Den förut nämnda göteborgsundersökningen visar att inte mindre än 3/4 av ungdomarna ansåg att skolans upplysning var otillräcklig.

Det synes vara i hög grad angeläget att skolan — helst i samarbete med hemmen — på ett effektivare sätt än hittills griper sig an med uppgifterna att söka immunisera ungdomen mot narkotikaepidemin.

Polisens resurser

Narkotikapolisens och tullens stora betydelse i kampen mot narkotikamissbruket kan inte nog understrykas. Narkotikamissbruket har som nämnts fått en närmast epidemisk utveckling. En sådan kan bara bekämpas om smittkällan isoleras och oskadliggörs.

I detta speciella fall måste polisens arbete ses som ett direkt led i en epidemibekämpningskedja, och därtill det uppenbart viktigaste ledet. Om inte risken för upptäckt ökar väsentligt genom att narkotikapolisens resurser och befogenheter stärks och de brottslingar som sprider narkotikan grips och straffas hårt, kan smittkällan aldrig isoleras och oskadliggöras. Det skulle då vara en omöjlig uppgift att på medicinsk väg komma till rätta med narkomani, eftersom vårdmöjligheterna för missbrukare alltid kommer att vara begränsade. Endast ett fåtal av missbrukarna skulle kunna

omhändertlas, ännu färre botas och de flesta av de botade återfalla — efter påtryckningar från missbrukande kamrater och samvetslösa langare.

Den 1 december 1968 hade man under året fått in 3 811 anmälningar om misstänkta narkotikabrott mot 1 661 för hela år 1967, 822 för hela år 1966 och 543 för år 1965. Under år 1968 hade man den 1 december hunnit behandla omkring 11 % av de inkomna anmälningarna. Genomsnittet för de tidigare åren är ca 16 %. Ca 6 000 spaningstips angående narkotikabrott låg den 1 december 1968 helt obehandlade. (Se för övrigt tabellbilaga.)

År 1965 hade narkotikapolisen 31 personer engagerade. Nu har man i hela riket en personalstyrka om 113 personer sysselsatta i kampen mot narkotikan. Emellertid är denna förstärkning så blygsam att den — oavsett den insatta personalens imponerande effektivitet — icke på långt när svarar mot behovet.

Det är av yttersta vikt att polisen och tullen förstärks såväl personellt som materiellt och att det internationella samarbetet vidgas. Beträffande polisens resurser har vi i tidigare motioner till årets riksdag föreslagit en ökning med 300 nya tjänster utöver Kungl. Maj:ts förslag. En del av denna ökning bör kunna tillföras narkotikapolisen. Den nu insatta av rikspolisstyrelsen beordrade förstärkningen som ordnats genom omdisponeringar och således skett på bekostnad av andra polisiära uppgifter kan endast bli av temporär art.

Lagstiftningen

I proposition nr 13 föreslås bl. a. att straffsatserna för grovt narkotikabrott och grov varusmuggling, som gällt narkotika, skall höjas från fängelse i lägst sex månader och högst fyra år till fängelse i lägst ett och högst sex år.

Vi delar uppfattningen att en skärpning av narkotikastrafflagen och av lagen om straff för varusmuggling är nödvändig. För flertalet fall av grova narkotikabrott torde den föreslagna skärpningen till maximum sex år utgöra tillräckligt korrektiv. På detta område kan emellertid förekomma brott av så allvarlig natur att en strängare samhällsreaktion inte bör vara utesluten. För att ge de brottsbekämpande myndigheterna vidgade möjligheter att anpassa straffet efter brottets natur bör därför enligt vår mening strafflåtituden vidgas. Vi föreslår fördenskull att straffmaximum höjes till åtta år.

Storförsäljarna väger självfallet risken för upptäckt och straffpåföljden mot den ekonomiska vinsten på sin hantering. Den nuvarande påföljden är icke tillräckligt avskräckande. Det finns därför anledning till omprövning av påföljderna, eftersom det alltmer visar sig att det här rör sig om kallblodigt spridande av ett på längre eller kortare sikt dödligt gift, grymmare i sina verkningar än man tidigare föreställt sig. En jämförelse av narkotikabrott med de brott som äsyftas i brottsbalken 13: 7 ligger nära till hands:

Om någon framkallar allmän fara för människors liv eller hälsa genom att förgifta eller infektera livsmedel, vatten eller annat, på annat sätt sprida gift eller dylikt eller överföra eller sprida allvarlig sjukdom, dömes för spridande av gift eller smitta till fängelse i högst 6 år.

Är brottet grovt, skall dömas till fängelse på viss tid, lägst 4 och högst 10 år, eller på livstid. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det skett med uppsåt att skada annan till liv eller hälsa eller om många människor utsatts för fara.

Eftersom utvecklingen av narkomanin fått en närmast epidemisk karaktär och de av giftet förorsakade konsekvenserna för missbrukarna bevisligen innebär fara för både deras liv och hälsa förefaller det knappast befogat att göra någon större skillnad mellan å ena sidan brott enligt brottsbalkens 13: 7 och å andra sidan brott enligt narkotikastrafflagen.

Visserligen påpekas i den gängse kommentaren till brottsbalken att 13: 7 inte bör avse måttliga doser av »kokain, morfin eller andra narkotiska medel». Vidare framhålles i kommentaren att »den fara som är förknippad med sådana medel därigenom att bruk av dem lätt kan utveckla sig till en fördärvlig vana är icke att beakta i förevarande sammanhang liksom ej heller alkohol åsyftas med paragrafen». Emellertid avses då *måttliga* doser narkotiska medel. Utvecklingen har dock visat att man utan att närmare definiera vad som skall avses med måttliga doser utan vidare kan påstå, att de mera betydande narkotikalangarna ingalunda inskränker sig till spridning av doser som på något sätt kan betecknas som måttliga. Det är dessutom inte ovanligt att vissa narkotika, som kan betraktas som mindre farliga, i bedrägligt syfte blandas upp med starkt beroendeskapande och således utomordentligt farliga preparat. Det finns alltså skäl att ifrågasätta riktigheten av en så avsevärd skillnad i straffsatser när det gäller å ena sidan brottsbalkens stadgande om straff för spridande av gift eller smitta och narkotikastrafflagens stadgande om straff för främst grovt narkotikabrott. Även när det gäller grov narkotikasmuggling finns anledning att göra en jämförelse mellan de relativt milda straffsatserna och dem som ådömes vid spridande av gift eller smitta.

Ett väsentligt motiv till straffskärpning när det gäller grova narkotikabrott och grova narkotikasmugglingsbrott utöver vad här nämnts om avskräckande effekter och konsekvens i lagstiftningen torde vara behovet av att för en längre tid oskadliggöra de brottslingar det här är fråga om. Det finns således flera skäl till en omvärdering av narkotikabrottet mot bakgrunden av den mycket allvarliga utveckling den illegala narkotikahandlingen har fått och med tanke på de utomordentligt allvarliga konsekvenserna av denna hantering.

Från vissa håll, senast som en minoritetsuppfattning i lagrådet, har ifrågasatts om inte en viss försiktighet bör iakttagas vid straffmätning när det gäller narkotikabrott som avser cannabis och smuggling av cannabis. Vi kan främst av två skäl icke dela denna uppfattning. Dels omfattas canna-

bis av den internationella narkotikakonventionen och bedömes internationellt som ett farligt narkotikum och dels har bruket av cannabis — såsom tidigare nämnts — visat sig vara inledningen till ännu allvarligare narkotikamissbruk.

Aberopande det anförda hemställas,
att riksdagen måtte
I. antaga

1) *Förslag*

till

Lag

om ändring i narkotikastrafflagen den 8 mars 1968 (nr 64)

Härigenom förordnas, att 3 § narkotikastrafflagen den 8 mars 1968 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

3 §.

Är brott som avses i 1 § att anse som grovt, skall för *grovt narkotikabrott* dömas till fängelse, lägst *ett* och högst *åtta* år.

Vid bedömande — — — farlig art.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1969.

2) *Förslag*

till

Lag

om ändring i lagen den 30 juni 1960 (nr 418) om straff för varusmuggling

Härigenom förordnas, att 3 § lagen den 30 juni 1960 om straff för varusmuggling skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

3 §.

Är varusmuggling att anse som grov, skall dömas till fängelse i högst två år eller, om smugglingen gällt narkotika, till fängelse, lägst *ett* och högst *åtta* år.

Vid bedömande — — — farlig art.

Denna lag träder i kraft den 1 april 1969.

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t

a) anhålla att Kungl. Maj:t vid utarbetandet av den aviserade propositionen angående ändring i lagen om sluten psykiatrisk vård måtte beakta vad i motionen anförts om narkomanvården,

b) uttala att vid utmätande av straff för narkotikabrott någon åtskillnad ej bör göras med avseende på skilda slag av narkotiska preparat.

Stockholm den 11 februari 1969

Yngve Holmberg (m)

Gösta Bohman (m)

Leif Cassel (m)

Rolf Eliasson (m)

Carl Eric Hedin (m)

Astrid Kristensson (m)

i Moholm

Tage Magnusson (m)

Karin Wetterström (m)

i Borås

*Tabellbilaga till belysning av narkotikamissbrukets utveckling i Sverige
1965—1.12.1968*

Antal narkotikabeslag

	1965	1966	1967	1.1—1.12.1968
	300	337	935	1 721
varav cannabis (haschisch)	18	62	292	680

Antal anhållna och häktade som misstänkta för narkotikabrott

	1965	1966	1967	1.1—1.12.1968
gripna	189	217	641	1 228
varav häktade	63	106	268	515

Totalt antal anmälningar till narkotikapolisen jämte behandlat antal

	1965	1966	1967	1.1—1.12.1968
totalt	543	822	1 661	3 811
behandlade	94	124	261	404

Inkomna tips till narkotikapolisen jämte antal bearbetade tips

	1965	1966	1967	1.1—1.12.1968
totalt	2 260	—	—	10 881
bearbetade	2 172	—	—	5 000

Totalt antal för narkotikabrott misstänkta o. registrerade personer, som ej kan gripas i brist på bevis, jämte antalet misstänkta utländska medborgare i Sverige

	1965	1966	1967	1.1—1.12.1968
totalt	903	1 027	2 680	5 107
varav utländska medborgare	47	100	246	473

Källa: Rikspolisstyrelsen